מופץ לזיכוי הרבים ע"י:
מאור לפסגה (ע"ח)
לחיזוק הפעילות התורנית בקהילה
לע"נ הרב רפאל ימין בן מרסדס אקריש ז"ל

עידן המועדים

הלכות חנוכה

על פי פסקי: השולחן ערוך, רמ"א, משנה ברורה, מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל, ילקוט יוסף ועוד

נכתב ונערך על ידי הרב עידן בן-אפרים שליט"א (02-5324067)

חנוכה ומנהגיו

א. מהו חנוכה? – רבינו הרמב"ם (חנוכה ג, א-ג) כתב את הרקע לימי החנוכה, ואלו דבריו: בתקופת בית שני, גזרו מלכי יָוָן גזירות על עם ישראל, וביטלו אותם מִדָּתָם, ולא הניחו להם לעסוק בתורה ובמצוות, ולחצום לחץ גדול, ופשטו ידיהם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטימאו הטהרות [ושלטו בישראל במשך 180 שנה! (ויקרא רבה כט, ב)]. והיה צר מאוד לישראל מפניהם, עד שריחם עליהם ה' אלקי אבותינו, והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים [שנים עשר בני משפחת חשמונאי ואלעזר, כנגד כמה רבבות יוונים (רש"י דברים לג, יא)], והיו חסידי עליון (רמב"ן בראשית מט, י), והרגום, והושיעו את ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים [ואלמלא הם נשתכחו תורה ומצוות מישראל (רמב"ן שם)], ומלכות בית חשמונאי ארכה 103 שנים (עבודה זרה ט.), ומלכו מהם י"א מלכים, ואחריהם מָלַךְ הורדוס], וחזרה המלכות לישראל, ונמשכה יותר ממאתיים שנה עד חורבן בית שני.

וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, היה זה ביום כ"ה בחודש כסליו [בשנת 3622 לבריאת העולם (138 שנה לפני הספירה), כ-218 שנה אחרי נס פורים שהיה בזמן חורבן בית ראשון (סדר הדורות)], וכשנכנסו להיכל לא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו מהם שמן טהור.

ומפני זה תיקנו החכמים שבאותו הדור שיהיו שמונה ימים אלו, שתחילתם מיום כ"ה בכסליו, ימי שמחה והלל בכל שנה ושנה, ומדליקים בהם נרות על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס, והיא מצוה מדברי חכמים כקריאת מגילה, וימים אלו נקראים "חנוכה".

ב. מעלת הימים/סיפור הנפלאות – ימי החנוכה יש בהם תוספת קדושה, וחנוכה נקרא רגל מכלל המועדים (שער הכוונות, ענין חנוכה), וצריך האדם להזהר שלא יפסידם בשחוק וקלות ראש, כי בימים שעשה ה' ניסים לעמו ישראל, חייבים להודות לשמו יתברך, איך יתכן שבמקום להודות יחטא האדם וְיֶאְשַׁם?! ולמי שיש לו לב, יספיק מוסר זה (החיד"א במורה באצבע ט, שג; מל"ח כז, חי וסו; באה"ל ס"ס תרנ). – ויספר לבני ביתו ענין הניסים שנעשו לאבותינו בימים אלו (קיצור שולחן ערוך קלט, א).

ג. סעודות – הסעודות שמרבים בהן בימי חנוכה, אינן סעודות מצוה אלא סעודות רשות, שלא קבעו חכמים ימים אלו למשתה ושמחה (שו"ע תרע, ב). ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, ונוהגים לומר זמירות ותשבחות לה' בסעודות אלו, ואז נחשבות לסעודות מצוה לכל הדעות (רמ"א שם). והשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת התורה (כנה"ג הגה"ט שם; באה"ל שם).

ד. מאכלים/צדקה – נוהגים לאכול סופגניות ולביבות מטוגנות בשמן, זכר לנס שהיה בשמן של המנורה (יח*), ויש נוהגים לאכול מאכלי חלב (רמ"א תרע, ב; בא"ח וישב, כד). [ואין לברך על סופגניה בתוך הסעודה, ולכתחילה יביאוה רק לאחר ברכת-המזון (יט)]. – ומרבים בצדקה בימי החנוכה, כי הימים הללו מסוגלים לתקן על ידה את פגמי הנפש, וביחוד כשנותנים ללומדי תורה עניים להחזיקם (קיצוש"ע קלט, א ועי' מ"ב תרע, סס"ק א).

ה. עשיית מלאכה – ימי החנוכה מותרים בעשיית מלאכה, ונוהגות הנשים לא לעשות מלאכה בעוד שנרות החנוכה דולקים (שו"ע תרע, א), במשך חצי שעה מהדלקתם, והטעם הוא משום היכר, להודיע שאסור להשתמש לאור נרות החנוכה (מ"ב שם, ד), והיא קבלה מזמן קדום (בא"ח וישב, כז). ההקפדה הינה דוקא במלאכות גמורות כגון כביסה, תפירה וסריגה, אבל מותרות בבישול ואפיה (יב). – והאנשים אינם נמנעים מעשיית מלאכה כלל (עי' מ"ב שם, ג; יד).

ו. הספד/תענית/בית-קברות – ימי החנוכה הם ימי שמחה והלל, ואין להתעצב בהם אלא להראות ששון ושמחה על כל הטוב שעשה עימנו אלוקינו בימים האלו (סדר היום, סדר חנוכה ד"ה ימי), ולכן ימי החנוכה אסורים בהספד ובתענית כימי הפורים (שו"ע תרע, א), אבל חכם שנפטר מותר להספידו בפניו [=בעת הלויה] (שם, ג; יו"ד תא, ה). – מנהג הספרדים שאם חל יום האזכרה בחנוכה, אין עולים לבית-הקברות, אלא מקדימים ללכת קודם חנוכה (מל"ח כז, יא; בא"ח ש"א וישב, כב; ילקוט יוסף עמ' סא כתב שאם יודעים שלא יבואו לידי בכי, מותר לעלות), ואם חל יום השבעה או השלושים בחנוכה, מאחרים את העליה לאחר חנוכה (יא ד"ה ומה; נט) [וביום האזכרה מותר לעשות סעודה ולימוד, ויאמרו דברי תורה וחיזוק ללא דברי הספד (ילקו"י נו סג)], ומכל מקום דיני אבילות נוהגים בחנוכה כרגיל (שו"ע תרצו, ד).

החייבים בהדלקה

ז. מצות ההדלקה – מצות נרות חנוכה חביבה היא עד מאוד, וצריך האדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה לנו (רמב"ם חנוכה ד, יב). אפילו עני שבישראל המתפרנס מן הצדקה, שואל על הפתחים או מוכר כסותו (שם; שו"ע תרעא, א) או משכיר עצמו לעבודה כדי שיוכל לקנות לפחות נר אחד לכל לילה, לפרסם הנס בהדלקה (מ"ב שם, ב וג; כא). ואף אם ארע שהחסיר להדליק יום אחד, ידליק בשאר הימים, כיון שבכל יום יש מצוה בפני עצמה (עי' שו"ע ס"ס תרעב).

והמזלזל בהדלקת נרות חנוכה, מלבד מה שמבטל מצות חכמים, נראה שכופר בטוב שהטיב עימנו הקב"ה ואינו שמח בשמחת ישראל ואינו חושש בגאולתם ובנחמתם, חס ושלום (סדר היום, סוף סדר חנוכה ד"ה וענין).

ח. נשים – נשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה, לפי שאף הן היו באותו הנס, שכן גזירות הַיְוָנִים חלו גם על הנשים שלא ישמרו תורה ומצוות (שו"ע תרעה, ג). [אך מובן שאם הבעל מדליק, הוא מוציא ידי חובה את כל בני הבית בהדלקתו, ואינה מדליקה. כמו כן, אם הבעל אינו בבית, האשה מדליקה ובעלה יוצא ידי חובה בהדלקתה (שו"ע תרעו, ג ומ"ב ז; תרעז, א ומ"ב ב)]. – וסומא שהוא נשוי, אשתו תדליק נר חנוכה ותברך, ואם אינו נשוי, יכול להדליק בעצמו ולברך (קיג).

ט. בחורי-ישיבה/חיילים/בית-מלון – בחורי ישיבה ספרדים הלומדים בישיבות והוריהם מדליקים נרות בביתם, יוצאים ידי חובה בהדלקת הוריהם ואינם צריכים להדליק נרות (קמד; ילקו"י תעז) [וטוב שיקפידו לשמוע את ברכות ההדלקה שבבית-המדרש, והמברך יכוין להוציאם (ילקו"י תקד). ואף אם אין ההורים מדליקים בביתם, לא ידליקו בברכה, כי יוצאים בהדלקה בבית המדרש, ומן הסתם הישיבה מקנה לתלמידיה חלק בשמן ובפתילות (עי' קנא; ילקו"י תתח). וכן תנהגנה בנות במדרשיה. ומנהג בחורי הישיבה האשכנזים להדליק נרות בישיבה כל אחד בפני עצמו (קמח וקמט)]. והוא הדין בכל זה גם לענין חיילים (קנו) [וחייל נשוי, יוצא ידי חובה בהדלקת אשתו. ואם היא בבית הוריה, וכן חייל רווק שאינו סמוך על שולחן הוריו, ידליק במקומו בצבא (ילקו"י תק)]. – והשוהה בבית-מלון, מן הדין

---

*) **הבהרה:** סתם ציון שבדברינו, הכוונה לעמוד שבספר "חזון עובדיה" חנוכה.
שו"ע=שולחן ערוך. מ"ב=משנה ברורה. מל"ח=מועד לכל חי. בא"ח=בן איש חי. ילקו"י=ילקוט יוסף.

צריך להדליק בחדר השינה, אך אין לעשות כן, הואיל ובעלי המלון אינם מסכימים שידליקו נרות מחשש שריפה [ואף אם יֵשֵׁב וישמור על הנר אסור להדליק], ולכן צריך בעל המלון לזכות חלק בשמן לכל האורחים ולהדליק בפתח בית המלון, או שהאורחים עצמם ישתתפו וידליקו (שם תקה) [ואם לן לבדו במלון, אשתו מוציאתו ידי חובה, ואינו רשאי להדליק בברכה (שם שפח)].

הכנות להדלקה

י. החנוכיה והנרות – ישתדל להדליק בחנוכיה יָפָה כפי כוחו, וכן בנרות נקיים ונאים, והכל לשם שמים, ויהיו שוים בגודלם ובמראם ובמינם (מורה באצבע ט, ש; בא"ח וישב, יג; מ"ב תרעג, כח), ועל ידי כך זוכה לבנים תלמידי חכמים (שבת כג: וברש"י). ואשרי מי שזוכה להדליק בחנוכיה העשויה מכסף (באה"ט שם, יג).

יא. מספר הנרות – בלילה הראשון מדליק נר אחד (מלבד הַשַּׁמָּשׁ), מכאן ואילך מוסיף נר אחד בכל לילה, עד שבלילה האחרון מדליק שְׁמוֹנָה נרות, ואפילו היו בני הבית מרובים, לא ידליקו יותר (שו"ע תרעא, ב). (ומנהג האשכנזים שכל אחד מבני הבית מדליק בנפרד (רמ"א שם), אפילו ילדים קטנים שהגיעו לגיל חינוך [כבן שש-שבע] (רמ"א תרעה, ג), מלבד האשה שאינה מדליקה מפני שהיא כגופו של הבעל (מ"ב תרעא, ט)).

יב. השמנים והפתילות – כל השמנים והפתילות כשרים להדלקת נרות חנוכה (שו"ע תרעג, א), והוא הדין שמותר להדליק בנרות שעוה [אך יש להמנע מלהדליק בנרות הצבעוניים הדקים, כיון שפעמים רבות אינם דולקים במשך חצי שעה, ונמצא שהברכה היא לבטלה וגם לא יוצאים ידי חובת המצוה]. ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, מפני שאורו צלול ביותר (רמ"א שם), ועל ידי השמן נעשה הנס (מ"ב שם, ד). ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית הראוי לאכילה (מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בראש חוברת "כי בא מועד" לפורים; הגרי"ש אלישיב זצ"ל; מאמר מרדכי, חגים נח, נא) [ולא ב"שמן זית למאור"]. וכן מצוה מן המובחר לעשות הפתילה מצמר גפן (מ"ב שם, ב). ומותר לכתחילה להדליק ב'פתיל-צף'(פ). ומן הדין מותר להדליק בשמן ובפתילות שנותרו מההדלקה ביום הקודם (שו"ע שם, ד).

יג. מיקום החנוכיה – מצוה להניח את נרות החנוכה בטפח הסמוך לפתח משמאל הנכנס (שו"ע תרעא, ז), אף אם מדליק בתוך הבית (ער' בא"ח וישב, ד), כדי שתהיה המזוזה מימין ונרות החנוכה משמאל (שו"ע שם), וכשהוא נכנס ויוצא הרי הוא מוקף במצוות (מ"ב שם, לג).

יד. גובה החנוכיה – יש להניח את נרות החנוכה למעלה משלושה טפחים מקרקע הדירה (22.8 ס"מ) ומצוה להניחם בתוך עשרה טפחים (76 ס"מ) (ועל פי הסוד, טוב להניחה מעט למעלה משבעה טפחים, 54 ס"מ. בא"ח וישב, ה), ואם הניחם למעלה מעשרה טפחים - יצא ידי חובה (שו"ע תרעא, ו). ההקפדה על הגובה היא ביחס למקום השלהבת ולא לגוף החנוכיה (שעה"צ שם, לג; כה"ח נב). [ובבית שיש בו ילדים קטנים העלולים להפיל את הנרות, אין להקפיד בזה].

וכל זה אמור באדם המדליק הנרות בתוך דירתו ואין לו חלון הפונה לרשות הרבים, אבל אם יש לו חלון הפונה לרשות הרבים, מניח את החנוכיה בחלון, אף על פי שהוא גבוה יותר מעשרה טפחים מקרקע הדירה, כדי לפרסם את הנס לרבים (מ"ב שם, כז ושעה"צ ל).

ואם הוא גר בקומה גבוהה שהחלון גבוה מקרקע רשות הרבים עשרים אמה (9.12 מטר. - בדרך כלל הוא בקומה רביעית), ידליק את החנוכיה בתוך ביתו למטה מעשרה טפחים כנ"ל, הואיל ואין בזה היכר כל כך לבני רשות הרבים (לט), אבל אם כנגד חלונו יש בנין מגורים שדיירים בו יכולים לראות את הנרות, עדיף שידליק בחלון (ער' חזו"ע לו סע"א; אורל"צ ח"ד מב, ז; שבט הלוי ד, סה; ילקו"י קסא).

טו. הטבת הנרות – נכון להכין את הנרות קודם שיגיע זמן ההדלקה, כדי שיוכל להדליק מיד בזמן (מ"ב תרעב, א). וטוב שהאשה תתן את השמן ותכין את הפתילות, והיא סגולה שיהיו בניה תלמידי חכמים (מל"ח כז, כה ועו"ע בבא"ח וישב, ח).

★ **כללי בטיחות** – עקב שריפות שארעו מחמת הדלקת הנרות, ראינו לנכון לכתוב כאן כללי בטיחות נחוצים: 1) אין להשתמש בחנוכיות העשויות מחומרים דליקים, העלולים להשרף כאשר הנרות מתכלים (מצוי בחנוכיות של ילדים בגן). 2) יש להדליק הנרות אך ורק בתוך חנוכיה או פמוטים. 3) יש להניח החנוכיה על משטח יציב בלתי דליק, כגון שייש, זכוכית או מתכת. 4) אין להדליק נרות בסמוך או מתחת לחומרים דליקים, כגון וילונות, ארונות, ספרים. 5) אין להניח את החנוכיה במקום שרוח עלולה לגרום להפלת הנרות או להפלת חומר בוער על הנרות. 6) אין להתהלך עם נרות דולקים. 7) יש להרחיק חנוכיות דולקות וגפרורים מהישג ידם של ילדים. 8) הדלקת נרות בידי ילדים תעשה אך ורק בהשגחת מבוגר. 9) אין להשאיר חנוכיה דולקת ללא השגחה (פורסם ע"י שרותי כבאות והצלה).

זמן ההדלקה

טז. זמן ההדלקה – זמן הדלקת נרות חנוכה בצאת-הכוכבים (בערך בשעה 5:00 אחה"צ) (שו"ע תרעב, א) (ויש מהאשכנזים המדליקים בשקיעת החמה (מ"ב שם, א)), ואם לא הדליק בצאת-הכוכבים, העדיפות היא שידליק עד חצי שעה לאחר צאת-הכוכבים. עבר זמן זה ולא הדליק, יכול להדליק כל הלילה (שו"ע שם, ב) עד עלות השחר ובברכה (מ"ב שם, יא) (בערך בשעה 5:30 בבוקר, אפילו שאין חצי שעה עד עלות השחר (ילקו"י רסב). ועיין להלן בסעיף כ'), וישתדל להדליק בהקדם ככל האפשר. ומי שחוזר לביתו בשעת ערב מאוחרת, יאמר לאשתו שתדליק את הנרות בצאת-הכוכבים, וזה עדיף משידליק בעצמו חצי שעה אחר צאה"כ. אבל אם האשה אינה מסכימה להדליק בלעדי הבעל, רשאי להדליק אחר שיגיע לביתו (ילקו"י רעג; וער' רבנו, ל). – וצריך שבשעת ההדלקה יהיו הנרות ראויים לדלוק לפחות למשך חצי שעה (שו"ע תרעב, ב) [אבל אין חיוב לשהות ליד הנרות במשך חצי שעה, ורשאי לצאת מביתו (אשרי האיש, רמ. ובאורל"צ ד, רעח כתב שטוב לשהות), אף אם אינו מדליק בחלון].

יז. אכילה/מלאכה – משהגיע זמן ההדלקה, לא יאכל סעודת קבע (יותר מ-54 גרם פת או עוגה), ואף לא ילמד תורה עד שידליק את הנרות. ואם התחיל לאכול או ללמוד - צריך להפסיק ולהדליק. ויש להחמיר לא לאכול סעודת קבע אף חצי שעה קודם זמן ההדלקה, אך סעודת עראי וכן אכילת פירות ושתיית משקאות קלים, מותרות אף משהגיע זמן ההדלקה (בא"ח וישב, ז; מ"ב תרעב, י ושעה"צ יד; וע"ע שו"ע רלב, ב-ג; רלה, ב; סח; ילקו"י רסג). [ואם הבעל מתעכב בהדלקה, מותר לאשתו וילדיו לאכול סעודת קבע קודם ההדלקה, כיון שעיקר המצוה מוטלת עליו. ובן בית אשכנזי, למנהגם שכל אחד מדליק לעצמו, ידליק ויאכל (סח)].

יח. תפילת ערבית – המתפללים תפילת ערבית מבעוד יום על מנת להדליק נרות חנוכה בצאת-הכוכבים, צריכים להקדים ולקרוא שוב קריאת-שמע בזמנה, שמצותה מן התורה, ומיד לאחר מכן ידליקו את הנרות. – והוא הדין אם הגיע זמן ההדלקה, והאדם עדיין לא התפלל תפילת ערבית, יש לו להקדים להתפלל תפילת ערבית, כיון שהיא תדירה יותר וקודמת להדלקת נרות חנוכה (מ"ב תרעב, א; נא). ואם אין לו מנין לתפילה באותה שעה, ידליק ואחר כך יתפלל.

יט. שיעור תורה – בית-כנסת שמתקיים בו שיעור תורה בערב לאחר תפילת ערבית, אם יש חשש שאם הציבור ילך לביתו להדליק נרות חנוכה בזמן, מקצת האנשים לא יחזרו לשיעור, יקיימו את השיעור בזמנו כרגיל, ואחרי השיעור ילכו להדליק נרות בביתם (נג).

כ. שעת לילה מאוחרת – מי שלא הדליק את הנרות בתחילת הלילה, וכן בני ביתו לא הדליקו, והגיע לביתו בשעה מאוחרת, וכל בני הבית כבר יְשֵׁנִים, אם יכול להעיר אחד או שנים מבני הבית, כדי שיהיו בשעת הדלקת הנרות, הנה מה טוב, ואם לאו, יברך וידליק לבדו (סד).

הדלקת הנרות

כא. סדר הברכות – המדליק נרות חנוכה, בלילה הראשון מברך שלוש ברכות: **א)** אשר קידשנו במצוותיו וציונו להדליק נר חנוכה (שו"ע תרעו, א; שער הכוונות דק"ח ע"ד) (ויש מהאשכנזים שמברכים להדליק נר "של" חנוכה (מ"ב א)). **ב)** שעשה ניסים לאבותינו בימים

ההם בזמן הזה. **ג)** שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. – ובשאר לילות החנוכה מברכים את שתי הברכות הראשונות בלבד (שו״ע תרעו א-ב). – בעל הבית מברך את הברכות קודם שמתחיל להדליק (רמ״א שם, ב), ואשתו וילדיו יעמדו בשעת הברכה והדלקת הנרות (בא״ח וישב, א; מ״ב תרעב, י) ויענו ״אמן״ (אך לא ״ברוך הוא וברוך שמו״) [ואולם אין להמתין לכל בני הבית ולהתעכב בשל כך, אלא ידליקו את הנרות בזמן]. וידליק רק לאחר שיסיים את כל הברכות (רמ״א שם, ב), ולא יפסיק אפילו ברמז עד שידליק [אך רשאי לרמוז שיביאו לו שמן או גפרור. ובדיעבד, אף אם דיבר אינו חוזר ומברך, כל שדיבר לצורך ההדלקה] (ילקו״י תכה).

כב. שכח לברך – אם הדליק את הנרות בלי לברך, כל זמן שעדיין לא סיים להדליק את כל הנרות של אותו לילה, רשאי לברך את כל הברכות כרגיל, אבל אם כבר הדליק את כל הנרות, לא יברך עוד ברכת ״להדליק נר חנוכה״ (אפילו שעדיין לא הדליק את הַשַּׁמָּשׁ), אבל יכול לברך ברכת ״שעשה ניסים״ (תוך חצי שעה מההדלקה (ער׳ קמ), וכן ברכת ״שהחיינו״ בלילה הראשון בלבד (מ״ב תרעו, ד). – ואם נזכר רק למחרת שלא בירך ״שהחיינו״, מברך ״שהחיינו״ בשעת ההדלקה בלילה השני, וכן אם שכח בליל שני מברך עד הלילה השמיני (שו״ע שם, א)).

כג. סדר ההדלקה – כשמדליק את הנרות, בלילה הראשון מדליק את הנר הקיצוני מימין. ובלילה השני, מוסיף נר אחד סמוך לו משמאל, ומדליק אותו תחילה, ואחר כך פונה לימין ומדליק את הנר שהדליק אתמול, כי סדר ההדלקה הוא מצד שמאל לכיוון צד ימין (כסדר הכתיבה בשפה האנגלית). ובלילה השלישי, מוסיף נר נוסף משמאל לשני הנרות הראשונים, ומתחיל להדליק את הנר החדש, אחר כך הנר של אתמול, ואחר כך את הנר של שלשום. וכן על זו הדרך בכל יום, עד שבלילה השמיני מדליק תחילה את הנר הקיצוני משמאל, וממשיך להדליק משמאל לימין, ומסיים בנר הימני שהודלק ביום הראשון (שו״ע תרעו, ה), ואת הַשַּׁמָּשׁ בכל אופן מדליקים באחרונה (שו״ע תרעג, א) (וכשאפשר לקבוע את מיקום השמש, יניחהו בצד ימין של החנוכיה (כה״ח שם, מא). וכשמיקומו באמצע החנוכיה, מדלגים עליו בעת ההדלקה, ובכל אופן, אין סדר ההדלקה מעכב (מ״ב תרעו, ט ובבאה״ל)).

בעת ההדלקה, ירחיק את עצמו לצד שמאל, באופן שכשיושיט את ידו יפגע תחילה בנר השמאלי שמדליק, ולא יצטרך להעביר על המצוות (מ״ב שם, יא). – ולא יסלק ידו מהנר עד אשר ידליק היטב את רוב הפתילה, כדי שתהא השלהבת עולה מחמת הדלקתו ולא מֵאֵלֶיהָ (בא״ח ש״ב נח, טו; באה״ל תרעג, ב ד״ה הדלקה; קכט).

כד. אמירת ״הנרות הללו״ – לאחר שהדליק את הנר הראשון שהוא העיקרי, אומר את נוסח ״הנרות הללו״ וכו׳ (שו״ע תרעו, ד ומ״ב ח) [ואם אינו יודע את הנוסח בעל-פה, יכול לאומרו לאחר שסיים את הדלקת כל הנרות (ער׳ מ״ב שם, ו וכה״ח כח)], ויאמרנו מילה במילה ולא יוסיף עליו ולא יגרע ממנו, כיון שיש בו ל״ו תיבות [מלבד תיבות ״הנרות הללו״], כמנין הנרות של כל שמונת הימים [מלבד הַשַּׁמָּשׁ] (בא״ח וישב, א; מ״ב וכה״ח שם), וכן אומרים: ״מזמור שיר חנוכת הבית לדוד״ (וטוב להיזהר שלא יפסיק בדיבור שאינו מענין ההדלקה עד שידליק את כל הנרות (ילקו״י תכה)). [וישנה סגולה לשמירה לכל השנה, לומר כל לילה לאחר הדלקת הנרות שבע פעמים מפסוק ״ויהי נועם״ עד סוף מזמור ״יושב בסתר״ [ולא שבע פעמים ״ויהי נועם״ ופעם אחת ״יושב בסתר״] (מל״ח כז, יג; בא״ח וישב, כג)].

כה. הדלקה על ידי קטן – אין לתת לקטן להדליק את הנרות להוציא את בני הבית ידי חובתם (שו״ע תרעה, ג ומ״ב יג; בא״ח וישב, יט), אבל אחרי שבעל הבית הדליק את נר החיוב של אותו יום, מותר לתת לילדיו הקטנים שהגיעו לגיל חינוך להדליק את נרות ההידור, כדי לחנכם במצוות ולשמחם (מועד לכל חי כז, לו; כא). [ואת הַשַּׁמָּשׁ יכול לתת להדליק אף לקטן שלא הגיע לגיל חינוך].

כו. הדלקה במקום הנחת החנוכיה – צריך להדליק את נרות החנוכה במקום שמניחים אותם, ולא יזיזם ממקומם (שו״ע תרעה, א) כל זמן חיוב הדלקתם שהוא חצי שעה (מ״ב שם, ו). – ואם בעל הבית חולה ואינו יכול לקום מהמיטה, אין להביא לו את החנוכיה שיברך עליה ואחר כך להניחה במקומה, אלא בעל הבית יְמַנֶּה שליח שידליק את נרות החנוכה במקום הנחתם, והשליח יברך וידליק את הנרות ולא בעל הבית (קסז).

כז. הדלקה מנר חנוכה – אם בשעת ההדלקה כבה הנר שמדליק בו את הנרות, אסור להדליקו מנר חנוכה דולק על מנת להדליק את הנרות הנוספים. וכן המדליק בנרות שעוה גדולים, ולאחר סיום ההדלקה כבה אחד הנרות, אסור להדליקו ישירות מנר חנוכה אחר. – וכל שכן שאסור להדליק נר שאינו של מצוה או סיגריה מנר חנוכה (שו״ע תרעד, א ומ״ב ג וז), אבל כעבור חצי שעה מההדלקה מותר להדליק מנר החנוכה (רמ״א שם).

כח. כבו הנרות – מצות הדלקת נרות חנוכה מתקיימת מיד כשמדליק את הנרות, ולכן אף אם לאחר ההדלקה כבו כל הנרות, אינו חייב לחזור ולהדליקם (שו״ע תרעג, ב ובאה״ל) [אבל אם כבה נר קודם שהשלים את ההדלקה, צריך לחזור ולהדליקו (כי צריך שכל נרות היום יהיו דלוקים בשעת ההדלקה (באה״ל שם)], ומכל מקום המחמיר לחזור ולהדליקם תבוא עליו ברכה (בא״ח וישב, ט ועי׳ רמ״א שם ומ״ב כז; קו קי), אך לא יברך על ההדלקה (רמ״א שם). אבל אם הדליק את הנרות במקום שהרוח נושבת או שהאש לא נאחזה בפתילה, והיה צפוי שהנרות יכבו – לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור ולהדליקם, ומכל מקום לא יברך שוב על ההדלקה (בא״ח שם; מ״ב שם, כה). ואחר שדלקו הנרות חצי שעה, מן הדין מותר לכבותם [בפרט אם יוצא מביתו וחושש להשאירם דולקים] (שו״ע תרעב, ב) [ומכל מקום לכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא למשך חצי שעה (מ״ב שם, ז)].

כט. השתמשות לאור הנרות – אסור להשתמש לאור נרות החנוכה, ואפילו תשמיש עראי, כגון לבדוק מעות או למנותן לאורם, ואפילו ללמוד תורה - אסור (שו״ע תרעג, א), כדי שיהיה ניכר שהם לפרסום הנס. ועוד, שהם כמו המנורה בבית-המקדש שאין משתמשים בה (מ״ב שם, ח), ועל פי הסוד גורם לפגם גדול (בא״ח וישב, יד). ולכן נוהגים להדליק נר נוסף שנקרא ״שַׁמָּשׁ״ כדי שאם ישתמש לאורה, יהיה זה לאור הנוסף, ונוהגים לעשותו גבוה יותר מנרות המצוה (שו״ע שם). ואחר שעבר זמן המצוה, שהוא חצי שעה משעת ההדלקה, מותר להשתמש לאורה (שו״ע תרעב, ב).

ל. הדלקה בבית-הכנסת – מברכים ומדליקים נרות חנוכה בבית-הכנסת כדי לפרסם את הנס (שו״ע תרעא, ז) בין מנחה לערבית עם שקיעת החמה (סט) [והמתפללים ערבית מוקדם בפֶּלֶג-המנחה, לא ידליקו בברכה (ילקו״י רטו רמח)], כל שיש עשרה אנשים בבית-הכנסת (ואם אין עשרה, אין לברך. אבל אם ידוע שלאחר מכן יבואו עוד אנשים וישלימו למנין ויראו את הנרות דולקים, אפשר לברך (מל״ח כז, לג; נב). ואם שכחו להדליק, ידליקו לפני ״עלינו לשבח״ (עז)). – מניחים את החנוכיה מצד ימין של ארון הקודש, שהוא צד דרום (כמו בבית המקדש (בבא בתרא כה:)), וברוב המקומות מסדרים את הנרות בין מזרח למערב (רמ״א שם; מח), והמנהג להניחה במקום גבוה אפילו יותר מעשרה טפחים (מ״ב תרעא סס״ק כז). מכבדים בהדלקה את רב בית-הכנסת או אדם אחר, וטוב שלא יתנו לקטן להדליק, בכדי לפרסם את הנס בכבוד הראוי (מט).

לא. המדליק נרות בבית-הכנסת, חוזר ומדליק בביתו (רמ״א שם), ומברך את כל הברכות לפני הדלקתו, כדי להוציא את בני ביתו ידי חובתם (מ״ב מה) [ואם גר לבדו, יברך בביתו ברכת ״להדליק״ בלבד (נד)]. ואחר צאת הקהל מבית-הכנסת מעיקר הדין מותר לכבות החנוכיה, אף על פי שלא דלקה חצי שעה, בפרט אם יש חשש שריפה (מו). – ונוהגים להדליק נרות בבית-כנסת גם בשחרית, בלי ברכה (ילקו״י רלו).

תפילות חנוכה

לב. ״על הניסים״ – בכל התפילות בחנוכה אומרים ״על הניסים״ (שו״ע תרפב, א), ויזהר מאוד שלא ישכח לאומרו (מורה באצבע ט, שא), והעצה לכך היא שיתפלל מתוך סידור (מל״ח כז, טז). ואם טעה ולא אמר ״על הניסים״ בתפילה, אם נזכר באותה ברכה קודם שיאמר ״ה׳ ״ בחתימת הברכה, כגון שאמר ״ברוך אתה״ ונזכר, חוזר ואומר: ״מודים אנחנו לך על הניסים״ וכו׳, וממשיך ״ועל כולם״ וכו׳. ואם לא נזכר עד שהזכיר ״ה׳ ״ - אינו חוזר (שו״ע שם)

[ולא יסיים "למדני חוקיך" (קפט)], ונכון שבסוף התפילה כשמסיים "אלוקי נצור", יאמר: "מודים אנחנו לך על הניסים" וכו', עד "ונודה לשמך הגדול סלה" (מ"ב שם, ד). (ובנוסח על הניסים, יש לומר ר"על הניסים (מ"ב שם, א; קצב), כמו כן, נכון יותר לומר "חשמונַאי", הנ' בפתח, והא' נחה, ולא לבטא את הא' בחיריק - חשמונָאי (ר)).

לג. ברכת המזון – גם בברכת המזון של חנוכה צריך לומר "על הניסים" בהודאה, לפני "ועל הכל ה' אלקינו אנחנו מודים לך". ואם שכח לאומרו, כל זמן שלא הזכיר שם ה' בחתימת הברכה - חוזר, ואם הזכיר שם ה' - אינו חוזר (שו"ע תרפב, א). וטוב שכשיגיע ל"הרחמן", יאמר: "הרחמן הוא יעשה עימנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול" וכו' (רמ"א שם). – אבל בברכת "מעין-שלוש" אין מזכירים את חנוכה כלל (שו"ע רח, יב).

לד. תחנון/הלל/קריאת התורה – בכל ימי החנוכה אין אומרים תחנון ונפילת אפיים (רמ"א תרפג, א; קלא, א וו"ו). – **בתפילת שחרית** אומרים הלל שלם בברכה, בין יחיד בין ציבור (שו"ע תרפג, א), לפי שבכל יום נוסף נס חדש (מ"ב שם, א). ויזהר בהלל של חנוכה, כי אפילו בחג הפסח אין אומרים הלל גמור, ואילו בחנוכה אומרים הלל גמור שמונה ימים, על כן יאמר אותו בכוונה ובשמחה רבה (באו"ח וישב, כח) [ואם לא קרא את ההלל מיד אחר תפילת שחרית, יכול לקוראו עד השקיעה (מגילה כ:)]. **והנשים פטורות מאמירת ההלל** [ואם רוצות, תאמרנה בלא ברכה] (ריג). – **מוציאים ספר תורה** [ואין אומרים "בריך שמיה"], וקוראים שלושה עולים בפרשת קורבנות הנשיאים (שו"ע תרפד, א) (משום שמלאכת המשכן הושלמה ביום כ"ה בכסליו (מ"ב שם, א)). ואחר מזמור של יום [בלי לומר "השיר שהיו הלויים" וכו'] **אומרים: "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד"** (ובראש חודש יאמרוהו אחר תפילת מוסף לאחר מזמור "ברכי נפשי", מפני שתדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם) (רלב).

שבת-חנוכה

לה. תפילת מנחה – בערב שבת טוב להתפלל תפילת מנחה במנין קודם הדלקת נרות חנוכה (שמאחר שבהדלקת הנרות המוקדמת עשהו כלילה, איך יתפלל מנחה ויעשהו כיום?! (באו"ח וישב, כ; מ"ב תרעט, ב ושנה"צ ז). ועוד, שתפילת מנחה תיקנוה כנגד קרבן תמיד של בֵּין הָעַרְבַּיִם, ונר חנוכה הוא זכר לנס שנעשה בנרות המנורה, שזמן הדלקתם הוא לאחר הקרבת תמיד של בין-הערבים (שע"ת שם)). מכל מקום, אם אינו מוצא מנין לא יתפלל ביחידות, אלא ידליק נרות חנוכה בביתו ואחר כך יתפלל מנחה בציבור בבית-הכנסת (שעה"צ שם; כה"ח תרעא, עט; קעט). – [ואין לעשות בבית-הכנסת מנין מוקדם בלבד, כל שיש חשש שמחמת כך יחידים מהציבור יתפללו ביחידות, אלא יתפללו מנחה כדרכם. - ובהדלקת הנרות בבית-הכנסת בערב שבת, מאחר שכל הקהל כבר הדליקו נרות חנוכה בביתם ויצאו ידי חובה, יש לברך ברכת "להדליק נר חנוכה" בלבד בלי ברכת "שעשה ניסים" (נו). וכן השנה שחל יום ראשון של חנוכה בליל־שבת, שכל אחד בירך ברכת "שהחיינו" בביתו, אין לברך ברכת "שהחיינו" בהדלקה בבית־כנסת (ילקו"י סי' תרעא, ה). - ובתפילת ליל שבת נוהגים לא לומר "במה מדליקין" (רמ"א ער, ב)].

לו. הקדמת נרות חנוכה – בערב שבת מדליקים נרות חנוכה תחילה ואחר כך נרות שבת (שו"ע תרעט, א), ומברך עליהם כמו ביום רגיל, אף על פי שמדליקים בעוד היום גדול (רמ"א שם), והיינו מזמן פְּלַג-המנחה ואילך (משעה 3:55) (מ"ב שם, ב כבסי' תרעב, א).

לז. כמות השמן/מיקום החנוכיה – בערב שבת, מכיון שאין מדליקים בזמן צאת-הכוכבים כבכל יום, אלא מקדימים להדליק כעשרים דקות לפני שקיעת החמה, לכן צריך להיזהר לתת כמות גדולה יותר של שמן בנרות החנוכה או להניח נרות ארוכים יותר [או "נרוניות"] שדולקים למשך כשעה לפחות [והנוהגים להדליק בירושלים 40 דקות לפני השקיעה, צריכים שידלקו הנרות כשעה וחצי], באופן שהנרות יהיו דולקים חצי שעה אחר צאת-הכוכבים בליל שבת (מ"ב תרעט, ב). – וצריך להיזהר במיוחד לא להעמיד את החנוכיה במקום שהרוח נושבת, כדי שהנרות לא יכבו (שו"ע תרפ, א ומ"ב א). והחנוכיה הינה מוקצה, ואסור לטלטלה.

לח. הדלקה במוצאי שבת – במוצאי שבת מדליקים נר חנוכה בבית-הכנסת ואחר כך עושים הבדלה (שו"ע תרפא, ב), כדי לְאַחֵר את יציאת השבת ולפרסם את הנס (מ"ב שם, ב). ובבית, מבדילים תחילה, ואחר כך מדליקים נרות חנוכה (באו"ח וישב, כא). – הנוהגים להחמיר במוצאי שבת שלא לעשות מלאכה עד זמן "רבינו-תם", ימתינו לזמן זה ואחר כך ידליקו את הנרות (קפו) [ואם האשה אינה נוהגת להחמיר כרבינו-תם, יכולה להדליק מיד בצאת השבת (קפז)].

לט. אורח בשבת – המתארח אצל אחרים בשבת חנוכה, ויוצא מביתו אחר פלג-המנחה, וחוזר לביתו בלילה, ידליק נרות מפלג-מנחה, ויהיו דולקים חצי שעה אחר צאת-הכוכבים, ואם יוצא לפני פלג-המנחה, ימנה שליח שידליק בביתו מפלג-המנחה (ילקו"י ערה ותקד) [ואם מדליק בתוך ביתו, באופן הנ"ל שיוצא מהבית מפלג-המנחה, חייב להדליק בחלון הפונה לרשות הרבים, או יתן כמות שמן באופן שישאר הנר דולק כשיחזור לביתו, או יצא מביתו דקה אחר צאה"כ, כדי שיהיה לו עצמו פרסום הנס (כן הסכים מרן הראש"ל שליט"א)]. ואם אינו חוזר לביתו אלא לן בבית המארח בליל שבת, יוצא ידי חובה בהדלקתו, ובמוצ"ש כשחוזר לביתו, מדליק את הנרות בברכה בביתו (קנה).

מ. מותר השמן והפתילות – בימי החנוכה, אף אם כָּבָה הנר תוך חצי שעה מזמן ההדלקה, מותר להשתמש בשמן הנותר ולהדליק בו נר חנוכה למחרת או בשאר ימים (מ"ב תרעז, יז). וכן אין צריך להחליף את הפתילות מידי יום (שו"ע תרעג, ד) (ואדרבה, כך הן נוחות יותר להדלקה (מ"ב שם, לא)). אבל השמן שנותר מההדלקה של היום השמיני צריך לשורפו בפני עצמו, כיון שהוקצה למצותו, ואסור להשתמש בו לצורך אחר. האיסור הוא דוקא כשכבה הנר תוך חצי שעה מההדלקה, אבל אם כב-ה הנר לאחר חצי שעה, מותר להשתמש בו לכל דבר (שו"ע תרעז, ד). כל שכן שמותר להשתמש במה שנותר בבקבוק השמן או בחבילת הנרות (באה"ל שם, ד"ה הצריך), ואפילו בתוך ימי החנוכה (ער' מ"ב תרעג, כא). – כמו כן, יש לשרוף את הפתילות שהשתמשו בהן ביום השמיני, כדין השמן (ער' טוב"י ס"ס תרעז; ח"א קנד, לא; קיצוש"ע קלט, כ). ואם התנה בשעת נתינת השמן והפתילות בנרות החנוכה, שאם יכבו הנרות אפילו בתוך חצי שעה, יוכל ליהנות מהם, אין צריך לשרוף אף את הנותר ביום השמיני (קסד).

◈

העלון מוקדש לרפואת משה בן סולטנה, יואב בן כרמלה, אביבה חיה בת שרה, שרה בת אביבה, הלל בת סימה עטית, תקוה בת כתון, צפורה רבקה בת לוטה, אסתר ברכה בת חיה, סיגלית בת רחל, אורטל רחל בת רימונד ממו, מיטל בת דינה, דינה בת איזה, חביבה בת סעדה, מרים חיה בת מסעודה, נסים בן מסעודה, יעקב בן מלכה, דן בן סעדה, משה נסים בן סעדה, ירדנה בת עליזה, דניז בת ג'ולייט, עדי חיה בת בת–שבע, משה אהרן בן לאה בלא, חיה עינת בת אסתר. **להצלחת** חיילי צה"ל וכוחות הביטחון, שלמה עמאר בן סולטנה, מש' אשורי, אלון בן אביגיל רבקה. **זיווג הגון** לאורטל בת תמר, יעקב בן מרינה. **זש"ק** לאפיק בת שולמית. **לעילוי נשמת** חנה בת יהודה לייב, חנה בת אליעזר לאו, רחל (רות) בת מאיר, גלית בת אמנון, רפאל חיים בן חביבה, אורי בן חנה, חנוכה בן חנה, שלום בן סוליקה, מסעודה בת תמו, אברהם בן פרחה, ר' שמעון בן איז'ה, סעדה בת רחל, חיים בן סעדה, דוד מאיר בן סעדה, ישועה בן רחל, מרסדס בת תמר, מסעוד בן אונישה, ג'ריה בת עסילה, יצחק חיים בן מרסדס משולם בן עבי, ששון בן שרה, חיים חי מנחם בן בלנש, דוד בן דורית, מרדכי גדליה בן יצחק סנדר, מרים בת סעדה, דן רפאל בן סעדה, חדוה דינה בת איז'ה, רות בת אסתר, יפה יפית בת טובה, רות בת רחל, רימה בת חבובה, יצחק בן רחנה, אלדד יוסף בן סימונה, שמעון בן נעמי, סימי בת ימנה, מרדכי חיים בן אלומה, אביעד בן נעמה, רות בת אסתר, לירן שמעון בן דבורה, זהבה בת שרה, שרה בת רחל.

בית הוראה שע"י כולל 'באר יצחק', מענה הלכתי בטלפון: 55–55–890–09

◈ סדר הדלקת נרות חנוכה ◈

קודם ההדלקה יברך: א) בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה.

ב) בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה.

(בלילה הראשון מברך גם: בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָינוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה).

אחר שידליק יאמר: הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אֲנַחְנוּ מַדְלִיקִים – עַל הַנִּסִּים, וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנִּפְלָאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ עַל יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ, וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֶלָּא לִרְאוֹתָם בִּלְבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת לִשְׁמֶךָ, עַל נִסֶּיךָ וְנִפְלְאוֹתֶיךָ וְישׁוּעוֹתֶיךָ. ואחר כך נוהגים לומר "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד", וז' פעמים מפסוק "ויהי נועם" עד סוף "יושב בסתר".